

Psychologie literatury a výtvarného umění

Vyučující: Mgr. Martin Švanda, Mgr. Jan Krása, Mgr. Václav Linkov

Tel.: 532290382

Email: svanda@psu.cas.cz

Syllabus, podzimní semestr 2006

Charakteristika kurzu:

Cílem kurzu je seznámit posluchače se základními pojmy, teoriemi, metodologií a možnými přístupy, které jsou charakteristické pro psychologická zkoumání literatury a výtvarného umění. Studenti by se měli během kurzu obeznámit s historií a současností psychologie literatury a výtvarného umění. Hlavními tématy psychologie umění jsou psychologie autora a analýza literárního a výtvarného díla. Kurz bude probíhat jednou týdně (přednáška/seminář).

Požadavky na ukončení:

Seminární práce na vybrané téma v rozsahu minimálně 5 strany a pravidelná návštěva (cca 70%) přednášek a cvičení.

Garant kurzu:

Mgr. Martin Švanda

Psychologický ústav AV ČR

tel. +420 532290270

e-mail: svanda@psu.cas.cz

Místo a čas konání:

Zimní semestr 2006.

Učebna č. 32.

Čas: 8.00 – 9.40.

Témata:

1. Úvod do studia psychologie literatury a metodologické přístupy k literatuře (Švanda, M.)

Vymezení pojmu, nástin jednotlivých tématických okruhů, která budou předmětem kurzu, postavení psychologie literatury vzhledem k psychologii umění.

Psychologie literatury, historie a současnost. Psychologie autora. Psychologie literárního díla. Psychologie čtenáře. Metafory umělce. Psychobiografické studie. Kombinace kvalitativních a kvantitativních výzkumů. Psychometrické analýzy.

- Švanda M. (2006): Z historie psychologie literatury: Autor jako zkoumaná osoba. In.: Československá psychologie, podzim 2006.

2. Psychoanalýza (Švanda, M.)

Id psychologie (S. Freud, M. Bonaparte, P. Greenacre) 1899-1950. Ego psychologie (E. Kris, E. Erikson) 50-tá léta. Teorie objektivních vztahů (A. Ehrenzweig, M. Kleinová) 60-tá léta. Reader-Response Criticism/role čtenářské recepce (N. Holland) 60- tá léta. Psychoanalýza jako literatura 80-tá léta.

- Freud S. (1990): Básník a lidské fantazie. In. Freud S.: O člověku a kultuře. Praha: Odeon. (s. 81-89).
- Freud S. (1991): Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci. Praha: Orbis.
- Holland N. N. (1998): A Long Look at Psychoanalytic Literary Criticism. Stáhnuto z <http://www.clas.ufl.edu/users/nnh/>.
- Švanda, Martin (2005). Sigmund Freud a první aplikace psychoanalýzy na literární dílo. Československá psychologie, 49, 3, 272-279 .
- Švanda, M. (2006). Literární dílo jako alegorie psychoanalýzy. Host, 6/2006.

3. Jungiánská analýza (Švanda, M.)

C. G. Jung - Kreativní proces. Typologie umělce (introvertní a extravertní). Druhy umění (psychologické a vizionářské texty). Archetypy, symboly a mytologie. Jungiánská archetypální kritika (M. Bodkin, J. Campbell, J. Hillman, E. Neumann, E.

Edinger, B. Knapp). Mytologická kritika (J. Fraser, N. Frye, R. Bly, R. Graves, Pinkola Estés). Vliv kulturní antropologie, etnologie, literární vědy.

- Jung, C. G. (1984): On the Relation of Analytical Psychology to Poetry. Stáhnuto 30.11.2004 z: <http://www.studiocleo.com/librarie/jung/jungpage.html>.
- Jung, C. G. (1994): Ulysses Duše moderního člověka. Brno, Atlantis.
- Jung, C. G. (1994): Picasso Duše moderního člověka. Brno, Atlantis
- Švanda M. (2006): C. G. Jung a svět literatury. Host 5/06.

4. Porozumění symbolu (Krása, J.)

Diferenciace pojmů: znak, symbol, archetyp. Antropologické struktury imaginace G. Duranda. Mundus imaginalis H. Corbina jako prostředí zkušenosti duše.

- Bachelard, G. (1997): Voda a sny. Mladá fronta. Praha.
- Borecký V. (1996): Imaginace a kultura. Praha: Karolinum.

5. Psychobiografie - Autor jako zkoumaná osoba (Švanda, M.)

Hagiografie. Personologie (H. Murray) Teoretické a empirické aspekty biografie (W. Runyan). Metodologie psychologické biografie (J. W. Anderson). Analýza nepřítomného subjektu. Etické aspekty výzkumu. Sběr dat a jejich analýza.

- Erikson E. H. (1996): Mladý muž Luther. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
- William Todd Schultz (2002): The Prototypical Scene: A Method for Generating Psychobiographical Hypotheses. Stáhnuto 7.6. 2004 z <http://www.psychobiography.com/schultzpublications.html>.
- Mc Kinley Runyan W. (1982): Life Histories and Psychobiography. New York: Oxford UP.

6. Empirické studie (Švanda, M.)

Kombinace kvalitativních a kvantitativních výzkumů. Osobnost umělce (kreativita a osobnost, kreativita a duševní onemocnění, Inteligence, konkrétní osobnostní rysy umělce) obsahové analýzy textu (osobnost odrážející se v autorově díle).

- Drvota S. (1973): *Osobnost a tvorba*. Praha: Avicenum.
- Jamison KR (1993): *Touched with Fire: Manic-Depressive Illness and the Artistic Temperament*. New York: Free Press.
- Lindauer M. S. (1984): *An Empirical Approach to the Psychology of Literature*. In: Natoli, J. (Ed.). *Psychological Perspectives on literature*. Hamden: Archon press. (s. 246-266).

7. Vnímání výtvarného díla (Linkov, V.)

Estetické vnímání, podnětové proměnné výtvarného díla, průběh estetického vnímání, vývoj estetického vnímání, typy estetického vnímání (Binet, Bullough, Löwenfeld, Müller).
 Obrazová plocha a symbolika prostoru (Pulver, Koch, Grünwald, Bach), formát obrazu, čára, přímka, oblouk, těleso, vyjádření pohybu, barevné kontrasty, perspektiva, světlo, proporce obrazu.

- Kuric, J. (1986): *Psychologie vnímání malířských výtvarných děl v ontogenezi*, Brno, MU, pp.17-25, 27-39, 51-57.
- Čačka, O. (1999): *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*, Brno, Doplněk, pp.119-158.
- Kulka, J. (1990): *Psychologie umění*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, pp. 21-26, 275-294, 386-405.
- Riedel, I. (2002): *Obrazy v terapii, umění a náboženství. Interpretace obrazů z pohledu hlubinné psychologie*, Praha, Portál.

8.. Metody výzkumu v psychologii výtvarného umění (Linkov, V.)

Metody výzkumu. Na semináři bude proveden sémantický diferenciál hodnotící originální obrazy, výsledky budou interpretovány a diskutovány.

- Kuric, J. (1986): *Psychologie vnímání malířských výtvarných děl v ontogenezi*, Brno, MU, pp. 59-64, 197-229.
- Kulka, J. (1990): *Psychologie umění*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, pp. 38-59.

9. Výzkumy v psychologii výtvarného umění (Linkov, V.)

Budou prezentovány různé výzkumy publikované v posledních letech v rozličných zahraničních časopisech, viz. literatura.

- Aks, D.J., Sprott, J.C. (1996): Quantifying Aesthetic Preference for Chaotic Patterns, *Empirical Studies of the Arts* **14**, pp. 1-16.
- Chokron, S., de Agostini, M. (2000): Reading habits influence aesthetic preference, *Cognitive Brain Research* **10**, pp. 45-49.
- Furnham, A., Avison, M. (1997): Personality and preference for surreal paintings, *Personality and Individual Differences* vol.23, No. 6, pp.923-935.
- Furnham, A., Walker, J. (2001): The influence of personality traits, previous experience of art, and demographic variables on artistic preference, *Personality and Individual Differences* **31**, pp. 997-1017.
- Furnham, A., Walker, J. (2001): Personality and judgements of abstract, pop art and representational paintings, *European Journal of Personality*, vol. 15, pp. 57-72.
- Furnham, A., Chamorro-Premuzic, T. (2004): Personality, intelligence, and art, *Personality and Individual Differences*, vol. 36, pp. 705-715.
- Hekkert, P., Wieringen, P.C.W. (1996): Beauty in the eye of expert and nonexpert beholders: A study in the appraisal of art, *The American Journal of Psychology*, no.3/109, Fall 1996, pp.389-406.
- Kuric, J. (1986): Psychologie vnímání malířských výtvarných děl v ontogenezi, Brno, MU.
- Linkov, V., Staudek, T. (2004): *Personality characteristics and aesthetic preference for chaotic curves*, proceed on Mathematics&Design 2004, Mar del Plata.
 - *chaotic curves*, proceed on Mathematics&Design 2004, Mar del Plata.
- Linkov, V., Staudek, T. (2006): Osobnost a estetické preference pro mozaiky 6x6, Sociální procesy a osobnost 2006, Stará Lesná.
- Noor, F., Evans, D.C. (2003): The effect of facial symmetry on perceptions of personality and attractiveness, *Journal of Research in Personality*, p. 339-347.
- Rawlings, D, Barrantes i Vidal, N., Furnham, A. (2000): Personality and aesthetic preference
 - in Spain and England: Two studies relating sensation seeking and openness to experience to liking for paintings and music, *European Journal of Personality*, vol. 14, pp.553-576.
- Rawlings, D. (2003): Personality correlates of liking for 'unpleasant' paintings and Photographs, *Personality and Individual Differences* **34**, pp. 395-410.
- Russell, P.A. (2003): Effort after meaning and the hedonic value of paintings, *British Journal of Psychology*, **2/94**, pp. 99-111.

- diplomové práce v knihovně FF a FSS MU a další články v časopisech věnujících se této problematice.

10. Historiometrické analýzy. (Švanda, M.)

Využití kvantitativní metodologie a statistických metod při výzkumu psychologie literatury. Ověřování předem stanovených hypotéz pomocí statistického zpracování dat. Nepřímý výzkum. Předmětem zkoumání jsou životopisné údaje, korespondence, deníky a další zdroje informací. Datový soubor je tvořen údaji o stovkách až tisících zkoumaných osob. Výzkumný vzorek zahrnuje data z několika historických období. K získávání potřebných údajů často slouží velké literární slovníky, v nichž jsou uvedeny základní životopisné údaje zkoumaných osob.

- Kaufman J. (2003): The cost of the Muse: Poets Die Young. *Death Studies*, 27:813-821.
- Martindale, C. (1990): *The Clockwork Muse. The Predictability of Artistic Change*. Basic Books.
- Simonton D. K. (1990): *Psychology, Science and History. An Introduction to Historiometry*. New Haven and London. Yale UP.
- Simonton D. K. (2003): Qualitative and quantitative analyses of historical data. *Annual Review of Psychology*, (54: 617-40).
- Simonton, D. K. (2005): Are Genius and Madness Related? Contemporary Answers to an Ancient Question . *Psychiatric Times*. June 2005, Vol. 22. Issue 7.

11. Strukturalismus, narativní psychologie. (Švanda, M.)

Fenomenologie, postmoderní obrat v psychologii, narativní psychologie.

- Čermák I. (2002). Hermeneuticko-narativní pojetí psychologického výzkumu. Psychologický ústav AV ČR, Brno.
- Ricoeur, P. (
- Mc Adams D. P. (2001). The Psychology of life Stories. Review of General Psychology, Volume 5(2). 100-122.
- Mc Adams D. P. (1993). The Stories we live by: Personal myths and the making of the self. New York: Morrow.
- Mishler, E. G. (1999): Storylines: Craftartists' narratives of identity. Cambridge, MA: Harvard
- Ricoeur, P. (2000): Čas a vyprávění I., II.. Praha: OIKOYMENH.
- Švanda, M. (2006): Jak se „dělá“ báseň. In sborník z kvalitativní konference. Grada, 2006. v tisku.

12. Poststrukturalismus. (Švanda, M.)

- Deleuze, G., Guattari, F. (2001): Kafka. Za menšinovou literaturu. Hermann a synové. Praha.
- Derrida, J. (1993): Texty k dekonstrukci, Bratislava.
- Foucault, M. (1994): Diskurs, autor, genealogie (přel. Petr Horák). Praha, Svoboda.
- Kristeva, J. (2004): Jazyk lásky. Eseje o sémiotice, psychoanalýze a mateřství. One Woman Press. Praha.

13. Autopatografické příběhy. Autor jako pacient. Postava psychologa a psychiatra v literatuře. (Švanda, M.)

Autopatografické příběhy-příběhy o nemoci, vztah pacient a terapeut, psychiatrie a umělec. I. Yalom, R. D. Laing, E. Syřišťová, Z. Havlíček, J. Vodňanský aj.

- Aronson, J. (2000): Autopathography: the patient's tale. British Medical Journal.;321:1599-1602 (23 December).
- Greenbergová, (1998): Neslibovala jsem ti procházku růžovým sadem vydalo nakladatelství TRITON.
- Holub, N. (2005): Zeď strachu Psychosomatický profil Vladimíra Holana. Host, 2005/7.
- Styron, W. (1993): Viditelná temnota (Memoáry šílenství). Nakladatelství: Svoboda - Libertas.
- Syřišťová E., (1974): Imaginární svět. Praha, Mladá fronta.
- Syřišťová E., (2005): Puklý čas a smích absolutní vlády. Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno.

Literatura k psychologii literatury:

- Alexander, I. E. (1990): *Personology*. Durham and London. Duke University Press.
- Bachelard, G. (1997): *Voda a sny*. Mladá fronta. Praha.
- Borecký V. (1996): *Imaginace a kultura*. Praha: Karolinum.
- Bettelheim B. (2000): *Za tajemstvím pohádek*. Praha. Nakladatelství Lidové Noviny.
- Borecký V. (1996): *Imaginace a kultura*. Praha: Karolinum.
- Čermák I. (2002). Hermeneuticko-narativní pojetí psychologického výzkumu. Psychologický ústav AV ČR, Brno. In sborník z konference pracovních psychologů ve Strážnici. V tisku.
- Čermák, I. (2000): *Povolání herec*. (Kritické momenty v pracovním životě herců). Brno : Nakladatelství Větrné mlýny a Psychologický ústav Akademie věd ČR.
- Drvota S. (1973): *Osobnost a tvorba*. Praha: Avicenum.
- Elms, A. C. (1994): *Uncovering lives*. New York. Oxford University Press.
- Erikson E. H. (1996): *Mladý muž Luther*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
- Exner M. (2002): *Aktanty a nevědomí*. Liberec: Technická univerzita Liberec.
- Fischer O. (1917): *Otázky literární psychologie*. Praha: nakl. F. Topič
- Freud S. (1990): *Básník a lidské fantazie*. In. Freud S.: *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon. (s. 81-89).
- Freud S. (1990): *Dostojevskij a otcovražda*. In. Freud S.: *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon. (s. 151-167).
- Freud S. (1990): *Motiv volby skříněk*. In. Freud S.: *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon. (s. 141-150).
- Freud S. (1990): *Řeč k udělení Goethovy ceny*. In. Freud S.: *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon. (s. 168-172).
- Freud S. (1991): *Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci*. Praha: Orbis.
- Glover N.: *Psychoanalytic Aesthetics: The British School*. Stáhnuto 1. 5. 2001 z <http://human-nature.com/free-associations/glover/>.
- Hermans H. J. M. , Kempen H. J. G. (1993). *The Dialogical Self: Meaning as Movement*. San Diego: Academic Press.
- Hyhlík, F. (1958): *Četba a její vliv na utváření osobnosti : Psychologie čtenáře*. Praha: SPN.
- Chaseguet-Smirgel J. (1984): *Kreativita a perverze*. Praha. Portál.

- Kučera O. (1948): Genese „prokletého básníka“: Ducasse-Lautréamont. In Dosužkov B. (Ed.) Sborník psychoanalytických prací. Praha, Máj. (s.125-142).
- Mc Adams D. P. (2001). The Psychology of life Stories. *Review of General Psychology*, Volume 5(2). 100-122.
- Mc Adams D. P. (1993). *The Stories we live by: Personal myths and the making of the self*. New York: Morrow.
- Mc Kinley Runyan W. (1982): *Life Histories and Psychobiography*. New York: Oxford UP.
- Mishler, E. G. (1999): *Storylines: Craftartists' narratives of identity*. Cambridge, MA: Harvard
- Ogilvie, D. M. (2003). *Fantasies of flight*. New York. Oxford University Press.
- Pechar J. (1992): *Prostor imaginace*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
- Riedel I. (2002): *Obrazy v terapii, umění a náboženství*. Praha: Portál.
- Rimmon-Kennanová S. (2001). *Poetika vyprávění*. Brno: Host.
- Schultz, W. T. (2005). *Handbook of Psychobiography*. New York. Oxford University Press.
- Šlédr J. (1988): *Základní otázky psychologie umění*. Praha: Univerzita Karlova.
- Viewegh J. (1999): *Psychologie umělecké literatury*. Brno: PÚ AV ČR.
- Viewegh J. (1996): *Sebevražda a literatura*. Brno. Nakladatelství Tomáše Janečka.
- Vygotskij L. S. (1981): *Psychologie umění*. Praha: Odeon.

